

Zagadnienia do egzaminu z przedmiotu „Pradzieje ziem polskich”

1. Metody badawcze archeologii
2. Źródło archeologiczne - specyfika, podział, stosunek do źródeł historycznych
3. Metody datowania archeologicznego
4. Kultura archeologiczna - pojęcie, rodzaje, zakres znaczeniowy
5. Metoda etniczna w archeologii
6. Podstawy periodyzacji pradziejów ziem polskich
7. Współczesne koncepcje pochodzenia gatunku Homo
8. Współczesne koncepcje pochodzenia Homo sapiens sapiens: teorie multiregionalna i „Out of Eden”
9. Teorie naukowe o wymarciu Homo sapiens neanderthalensis
10. Paleolit dolny na ziemiach polskich
11. Paleolit środkowy i kultury ludzi neandertalskich
12. "Rewolucja" górnego paleolitu w kulturze ludzkiej
13. Kultury paleolitu górnego na ziemiach polskich
14. Techniki wytwarzania narzędzi w epoce kamienia
15. Paleolit schyłkowy: oscylacje późnego Würmu
16. Kultury łowców reniferów na ziemiach polskich
17. Chronologia zlodowceń na ziemiach polskich
18. Mezolit: podstawy gospodarki, kultury archeologiczne
19. "Rewolucja" neolityczna – pojęcie i przebieg
20. Geneza neolitu na ziemiach polskich
21. Pierwsi rolnicy i hodowcy na ziemiach polskich
22. Kultury cyklu naddunajskiego
23. Kultura pucharów lejowatych
24. Kultura amfor kulistych
25. Kultury archeologiczne neolitu na ziemiach polskich
26. Eneolit - pojęcie i podstawy wydzielenia
27. Kultury archeologiczne eneolitu
28. Paraneolit - pojęcie i kultury archeologiczne
29. Koncepcja pochodzenia ludów indoeuropejskich

30. Epoka brązu - chronologia i podstawy wydzielenia
31. Kultury archeologiczne wczesnego brązu
32. Kopalnie krzemienia na ziemiach polskich w neolicie i epoce brązu
33. Kultura unietycka
34. Kultura mierzanowicka
35. Kultura ceramiki sznurowej
36. Kultura iwieńska
37. Centra wytwarzania brązu w Europie w epoce brązu
38. Kultury mogiłowe w epoce brązu
39. Kultura łużycka na ziemiach polskich
40. Budownictwo grodowe w kulturze łużyckiej
41. Obrzędowość pogrzebowa w kulturze łużyckiej
42. Birytualizm w obrzędowości pogrzebowej kultury łużyckiej
43. Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej
44. Stosunki etniczne na ziemiach polskich w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza
45. „Halsztatzacja” kultury łużyckiej
46. Scytowie i ślady ich obecności na ziemiach polskich
47. Kultury okresu halsztackiego i wczesnego latenu na ziemiach polskich
48. Kryzys i katastrofa kultury łużyckiej – przyczyny
49. Kultura urn twarzowych i jej ekspansja na terenie ziem polskich
50. Ziemie Polski północno-wschodniej w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza
51. Celtowie w Europie
52. Celtowie na ziemiach polskich
53. Kultury archeologiczne późnego okresu lateńskiego i wczesnego okresu rzymskiego na ziemiach polskich
54. Stosunki Imperium Romanum i Barbaricum
55. Ludy barbarzyńskie na ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich
56. Sytuacja kulturowa na ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich

57. Sytuacja etniczna na ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich
58. Źródła historyczne o ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich
59. Kultura wielbarska
60. Kultura luboszycka
61. Importy rzymskie na ziemiach polskich
62. Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich
63. Funkcje monet rzymskich na terenie Barbaricum
64. Groby „książęce” w okresie wpływów rzymskich na ziemiach polskich
65. Struktury społeczne i polityczne na terenie ziem polskich w okresie wpływów rzymskich
66. Obrzędowość pogrzebowa w kulturze przeworskiej
67. Ośrodki metalurgiczne na ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich
68. Kultura puchowska na ziemiach polskich
69. Goci na ziemiach polskich
70. Hunowie i ich wpływ na wydarzenia okresu wędrówek ludów
71. „Calisia” Ptolemeusza i możliwości jej lokalizacji
72. Grupa dobrodzieńska w późnym okresie rzymskim i okresie wędrówek ludów
73. Góra Ślęza – śląski Olimp.
74. Grupa olsztyńska i jej ponadregionalne kontakty w okresie wędrówek ludów
75. Kultury archeologiczne i grupy kulturowe w okresie wędrówek ludów na ziemiach polskich
76. Początki kultury słowiańskiej na ziemiach polskich
77. Etnogeneza i topogeneza Słowian
78. Dzieje badań nad wczesną historią Słowian
79. Językoznawstwo o pochodzeniu Słowian
80. Podziały plemienne na ziemiach polskich - źródła i sposoby rekonstrukcji
81. Archeologia o początkach państwa polskiego – badania nad powstawaniem grodów piastowskich

82. Struktura społeczna u Słowian we wczesnym średniowieczu
83. Budownictwo grodowe we wczesnym średniowieczu na ziemiach polskich
84. Funkcje grodów słowiańskich
85. Religia plemion prapolskich
86. Chrystianizacja i jej odbicie w źródłach archeologicznych
87. Awarowie i ich wpływ na dzieje ludów słowiańskich
88. Osadnictwo typu wczesnomiejskiego na ziemiach polskich we wczesnym średniowieczu
89. Pierwsze państwa u Słowian Zachodnich
90. Miejsce i rola wiecu w strukturze społeczno-politycznej Słowian Zachodnich
91. Tzw. wczesny feudalizm na ziemiach polskich
92. Organizacja gospodarcza państwa wczesnopiastowskiego
93. Pieniądz u Słowian
94. „Państwo” Wiślan
95. Metalurgia żelaza w pradziejach
96. Górnictwo w pradziejach
97. Ziemie polskie a Wielkie Morawy
98. Emporia handlowe na południowym wybrzeżu Bałtyku
99. Rolnictwo w pradziejach
100. Społeczności zbieracko-łowieckie w pradziejach na ziemiach polskich

Literatura podstawowa (podręczniki):

- Encyklopedia historyczna świata, t.1, Prehistoria, Opress, Kraków 1999.
- Gąssowski J., Z archeologią za pan brat, wydanie dowolne
- Gąssowski J., Kultura Pradziejowa na ziemiach polskich, Zarys, Warszawa 1985.
- Kaczanowski P., Kozłowski J.K., Najdawniejsze dzieje ziem polskich (do VII w.), Fogra, Kraków 1998 i późniejsze edycje
- Leciejewicz L., Słowianie Zachodni, Wrocław 1989 i 2010.

Ławecka D., Wstęp do archeologii, Warszawa 2003.

Literatura dodatkowa typu podręcznikowego:

Buko A., Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej, Warszawa 2005.
Człowiek i środowisko w pradziejach, J.K. Kozłowski i S.K. Kozłowski (red.), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983.

Hensel W. /red./ Prahistoria ziem polskich, t. 1-5. Wrocław 1975-1981.

Jażdżewski K. Pradzieje Europy Środkowej. Warszawa 1980.

Kmieciński J. /red./ Pradzieje ziem polskich, t. 1, cz. 1-2. Warszawa-Łódź 1989.

Kokowski A., Starożytna Polska. Od trzeciego stulecia przed narodzeniem Chrystusa do schyłku starożytności, Trio, Warszawa 2005.

Pradzieje ziem polskich, t. 1. Od paleolitu do środkowego okresu lateńskiego, cz. 1, 2, red. J. Kmieciński, Warszawa-Łódź 1989.

Pradzieje Ziem Polskich, Tom II [red.] J. Kmieciński, Warszawa- Łódź 1989

Prahistoria Ziem Polskich, Tom 1-2 [red.] W. Hensel, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1979

Renfrew C., Bahn P., Archeologia. Teorie. Metody. Praktyka. Warszawa 2002

Literatura typu encyklopedycznego:

Słownik starożytności słowiańskich,

Mały słownik kultury dawnych Słowian pod red L Leciejewicza,
Wczesna Słowiańszczyzna. Przewodnik po dziejach przedmiotu i literaturze przedmiotu, t.1-2, red. A. Wędzki, Warszawa 2008.

Brezillon M. , Encyklopedia kultur pradziejowych, Warszawa 1981

Literatura dodatkowa uzupełniająca

Andrzejowski J., Kokowski A., Leiber Ch. /red./ Wandalowie-strażnicy bursztynowego szlaku. Katalog wystawy. Lublin-Warszawa 2004.

Bagniewski Z., *Dzieje ziemi wydarte*, Wrocław 1970.

Balcer B. *Wytwórczość narzędzi krzemiennych w neolicie ziem polskich*. Wrocław 1983.

Bogowie i ich ludy. Religie pogańskie a procesy tworzenia się tożsamości kulturowej, etnicznej, plemiennej i narodowej w średniowieczu, red. L. Słupecki, Wrocław 2008.

Boroń P. *Słowiańskie wiece plemienne*, Katowice 1999.

Bukowski Z. *Studia nad południowym i południowo-wschodnim pograniczem kultury łużyckiej*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.

Bukowski Z., Dąbrowski K., *Świt kultury europejskiej*, Warszawa 1971

Burdukiewicz J.M., Winnicki J., *Trzebnica – najstarsze ślady obecności człowieka na ziemiach polskich*, Trzebnica 1988

Clark G. , Pigott S. , *Spółczesność prahistoryczna*, Warszawa 1970

Clark J. D. , *Prahistoria Afryki*, Warszawa 1978, s.9-105.

Coles J. , *Archeologia doświadczalna*, Warszawa 1977.

Czopek S., *Kamień – brąz – żelazo*, Rzeszów 1998.

de Laet S. J. , *Archeologia i jej problemy*, Warszawa 1960.

Dąbrowski J., *Polska przed 3 tysiącami lat. Czasy kultury łużyckiej*, Warszawa 2009.

Deuel L. , *Lot w przeszłość*, Warszawa 1984, s.7-75, 288-327.

Fogel J. *Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły*. Poznań 1979.

Franke H. W. , *Mowa przeszłości*, Warszawa 1966.

Gediga B., *Śladami religii Prasłowian*, Warszawa 1976.

Gedl M., *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza*, Kraków 1985.

Ginter B., Kozłowski J.K., *Technika obróbki i typologia wyrobów kamiennych: paleolitu, mezolitu i neolitu*, Warszawa 1990

Glosarium Archeologicum fasc. 1

Godłowski K., *Okres lateński w Europie*, Kraków.

Hensel W. , *Archeologia żywa*, Warszawa 1978.

Hensel W., *Polska starożytna*. Wrocław 1988.

Kadrow S., *U progu nowej epoki. Gospodarka i społeczeństwo wczesnego okresu epoki brązu w Europie Środkowej*, Kraków 2001.

Kobusiewicz M. *Pięćset tysięcy najtrudniejszych lat*. Warszawa 1994.

Kokowski A. Archeologia Gotów. Goci w Kotlinie Hrubieszowskiej. Lublin 1998.

Kozłowski J. K., Kozłowski S. K. Epoka kamienia na ziemiach polskich. Warszawa 1977.

Labuda G., Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna, Poznań 1999.

Laming A, Skarby w grocie Lascaux, Warszawa 1968.

Lasota-Moskalewska A., Zwierzęta udomowione w dziejach ludzkości, Warszawa 2005.

Leakey, R. Pochodzenie Człowieka, Warszawa 1995

Leciejewicz L. Nowa postać świata. Narodziny średniowiecznej cywilizacji europejskiej, Wrocław 2000.

Malinowski T., Wielkopolska u schyłku starożytności, Poznań 1975.

Mączyńska M. Wędrowki ludów. Historia niespokojnej epoki IV i V wieku. Warszawa-Kraków 1996.

McMullin E. , Ewolucja i stworzenie, Kraków 1993.

Modzelewski K. Barbarzyńska Europa, Warszawa 2004.

Okulicz Ł. Dzieje Prusów, Warszawa 1997.

Popowska-Taborska H., Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka, Warszawa 1991.

Rajewski Z., Biskupin. Osiedle obronne, Warszawa 1970.

Reichholf J. H. , Zagadka rodowodu człowieka, Warszawa 1992 s. 193-287.

Schlette J., Celtowie, Łódź 1987

Shreeve J., Zagadka neandertalczyka, Warszawa 1998

Wielowiejski J. , Życie codzienne na ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich /I-V wiek/, Warszawa 1976.

Wojciechowski W. , Broń pierwotna i starożytna w Polsce, Warszawa 1973.

Bielenin K, Starożytne górnictwo i hutnictwo żelaza w Górach Świętokrzyskich, Warszawa - Kraków 1974.

Wołagiewicz R. , Kręgi kamienne w Grzybnicy, Koszalin 1977.

Źródła historyczne wydobywane z ziemi, red. S. Suchodolski, Wrocław 2008.

Żaki A. Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej. Wrocław 1974.

Żurowski T., Świt górnictwa, Warszawa 1962.

Tematyka ćwiczeń:

Zajęcia organizacyjne - /2 godziny/

- omówienie tematów zajęć i literatury przedmiotu
- określenie wymagań do zaliczenia

I Czas w pradziejach /4 godziny/

- główne systemy chronologiczne
- geochronologia czwartorzędu
- sposoby datowania archeologicznego - metody chronologii względnej i absolutnej
- system trzech epok
- podstawy periodyzacji pradziejów ziem polskich

II Dzieje człowieka w starszej epoce kamienia /2 godziny/

- warunki środowiskowe w paleolicie
- zmienność klimatu plejstocenu
- techniki wytwarzania narzędzi w epoce kamienia
- grupy i kultury archeologiczne paleolitu

III Rewolucja neolityczna - nowy model cywilizacyjny /2 godziny/

- centra neolityzacyjne na świecie
- drogi udomowienie roślin i zwierząt na terenie bliskowschodniego centrum neolityzacyjnego
- znaczenie przejścia do gospodarki wytwórczej dla kultury ludzkiej
- główne różnice pomiędzy modelem kulturowym opartym na gospodarce przyswajającej a wytwórczej

IV Ziemie polskie w młodszej epoce kamienia /4 godziny/

- geneza neolitu na ziemiach polskich

- charakterystyka środowiska naturalnego ziem polskich w okresie atlantyckim i subborealnym
- model gospodarki rolniczo-hodowlanej kultur cyklu naddunajskiego
- cechy charakterystyczne kultur wytworzonych na obszarze Niżu Środkowoeuropejskiego
- cechy kultur hodowlano-rolniczych i pasterskich
- model kulturowy tzw. neolitu leśnego

V Kultura łużycka – wczesny model cywilizacyjny /2 godziny/

- geneza kultury łużyckiej
- zmienność terytorialna modelu łużyckiego
- kontakty z ludami koczowniczymi (Scytowie, Kimmeriowie)
- kontakty z cywilizacjami południowej Europy
- przyczyny upadku kultury łużyckiej

Sprawdzian pisemny z dotychczas omówionych zagadnień i lektur dodatkowych /2 godziny/

VI Okres dominacji celtyckiej w Europie /2 godziny/

- geneza kultury lateńskiej
- migracje celtyckie w Europie
- nowe elementy kulturowe rozpowszechnione przez Celtów w Europie
- osadnictwo celtyckie na ziemiach polskich
- latenizacja kultur środkowej i wschodniej Europy

VII Kontakty Imperium Romanum z mieszkańcami ziem polskich /2 godziny/

- Imperium a Barbarzyńcy
- źródła pisane o ziemiach polskich w okresie wpływów rzymskich
- kontakty polityczne z Imperium Romanum
- handel z Imperium, problem szlaku bursztynowego

VIII Ziemie polskie w okresie wędrówek ludów /2 godziny/

- ludy i kultury Europy środkowej i wschodniej w II połowie IV w. ne
- znaczenie inwazji huńskiej dla sytuacji politycznej Europy środkowej i wschodniej
- sytuacja kulturowa na ziemiach polskich w późnym okresie wpływów rzymskich
- kultury archeologiczne i grupy kulturowe okresu wędrówek ludów - grupa dobrodzieńska, olsztyńska, dębczyńska
- obecność huńska na ziemiach polskich

Sprawdzian pisemny z dotychczas omówionych zagadnień i lektur dodatkowych /2 godziny/

IX Początki kultury słowiańskiej /2 godziny/

- chronologia i periodyzacja wczesnego średniowiecza w Europie i w Polsce
- źródła pisane o Słowianach w V-VII wieku
- migracje słowiańskie w V i VI wieku
- główne modele kulturowe wczesnej Słowiańszczyzny
- Słowianie zachodni, wschodni i południowi.
- kultura praska - cechy charakterystyczne
- związki Słowian z Awarami

X - Geografia plemienna ziem polskich we wczesnym średniowieczu /2 godziny/

- źródła pisane o plemionach polskich w IX-X wieku
- metody rekonstrukcji geografii plemiennej - retrogresja, metoda filologiczna, metoda toponimów obronnych, nazwy patronimiczne,
- główne plemiona polskie w IX wieku
- problem tzw. państwa Wiślan
- rekonstrukcja geografii plemiennej Śląska